

EWA WÓJTOWICZ
Uniwersytet Wrocławski

OBOWIĄZEK LOJALNOŚCI W UMOWACH POŚREDNICTWA HANDLOWEGO

1. UMOWY POŚREDNICTWA HANDLOWEGO

Umowy pośrednictwa, w tym także umowy obejmujące profesjonalne świadczenie usług pośrednictwa, odgrywały istotną rolę w gospodarczej rzeczywistości dwudziestolecia wojennego i odgrywają ją także współcześnie, zwłaszcza począwszy od lat 90. XX wieku. W kodeksie handlowym¹ (dalej również jako k.h.) regulacja umów pośrednictwa handlowego obejmowała umowę agencyjną (art. 568–580 k.h.) oraz umowę komisnu (art. 581–597 k.h.). Ważną dla obrotu gospodarczego umową była również umowa pośrednictwa uregulowana w kodeksie zobowiązań² (dalej również jako k.z.) (art. 517–522 k.z.).

Obecnie wśród umów o pośrednictwo handlowe można wyróżnić umowy nazwane (w szczególności: umowę agencyjną, umowę komisnu, umowę maklerską, umowę agencji morskiej, umowę z maklerem morskim) oraz nienazwane (np. umowę dystrybucji). Umowy te łączy wspólny cel, którym jest wprowadzanie na rynek towarów (a niekiedy usług) kontrahenta pośrednika. Poza wspomnianymi umowami istotne znaczenie w obrocie odgrywa nadal umowa pośrednictwa jednorazowego, pozostająca umową nienazwaną.

Umowy pośrednictwa handlowego traktowane są w literaturze jako umowy najwyższego zaufania (*uberrimae fidei*). Dotyczy to zwłaszcza umów pośrednictwa zaangażowanego, do których zalicza się umowę agencyjną, umowę komisnu, czy — spośród umów nienazwanych — umowę dystrybucji. Pośrednicy zaangażowani uznawani są jednocześnie za „rzeczników” interesów zleceniodawcy, w związku z czym łączy ich ze zleceniodawcą wzajemne zaufanie i powiązanie interesów³.

¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. — Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.).

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. — Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 z późn. zm.).

³ Por. K. Kruczałak, E. Rott-Pietrzyk, [w:] *System prawa handlowego*, t. 5: *Prawo umów handlowych*, red. S. Włodyka, Warszawa 2014, s. 456; K. Kruczałak, *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2001, s. 467.

2. OBOWIĄZEK LOJALNOŚCI — UWAGI OGÓLNE

W przypadku umów najwyższego zaufania, w tym umów pośrednictwa handlowego, wspomina się o występowaniu obowiązku lojalności⁴. Najczęściej wskazując na występowanie obowiązku informacyjnego wobec kontrahenta⁵. Jednocześnie zauważa się, że obowiązek lojalności jest ujmowany w różny sposób i obejmuje różne obowiązki szczegółowe. Tym samym nie ma jednoznacznie oznaczonej treści, a jest raczej obowiązkiem ogólnym, z którego mogą, w zależności od rodzaju umowy i treści zobowiązania, wynikać obowiązki o szczególnym charakterze⁶.

Niekiedy w literaturze uznaje się, że obowiązek lojalności występuje we wszystkich umowach, oprócz obowiązku należytej staranności, z tym że w niektórych zobowiązaniach, wyróżniających się niezbędnym zaufaniem między stronami, obowiązek lojalności występuje z większą intensywnością⁷. Inni autorzy uznają, że pojawia się on przy realizacji jedynie niektórych zobowiązań, w tym zobowiązań wynikających z umów pośrednictwa, i oznacza powinność dbania o dobro kontrahenta i szczególnego liczenia się z jego interesami⁸. Za słuszny należy uznać pogląd, iż prawidłowość realizacji obowiązku lojalności ma znaczenie przy ocenie dochowania należytej staranności w realizacji zobowiązania. Z tym że znaczenie tego obowiązku ujmowane jest w sposób niejednolity: uważa się go za kryterium oceny wykonania zobowiązań odrębne od obowiązku staranności⁹, ale także za składnik wzorca należytej staranności przy realizacji zobowiązania¹⁰. Wątpliwości może także wywoływać relacja pomiędzy obowiązkiem lojalności a zasadami współzycia społecznego, zwłaszcza że w orzecznictwie Sądu Najwyższego zasady współzycia społecznego w stosunkach między przedsiębiorcami

⁴ Por. m.in.: P. Mikłaszewicz, *Obowiązki informacyjne w umowach z udziałem konsumentów na tle prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 145–147; D. Opalska, *Lojalność i staranność jako kryteria określające sposób wykonywania zobowiązań*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 5, s. 231–232; J. Pokrzywniak, *Obowiązek lojalności jako element stosunku obligacyjnego*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 19, s. 885 n.

⁵ Por. P. Mikłaszewicz, *op. cit.*, s. 145–147.

⁶ Por. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 885 n. i powoływana przez Autora literatura; J. Pokrzywniak łączy obowiązek lojalności z regułą interpretacyjną, aby uznawać za sprzeczne z treścią zobowiązania wszystkie zachowania mogące stanowić uchybienie zasadom przyzwoitości, uczciwości i będące nadużyciem zaufania drugiej strony.

⁷ Por. D. Opalska, *op. cit.*, s. 231–232, która uznaje ten obowiązek za uniwersalne kryterium oceny wykonania zobowiązań, odrębne jednak od obowiązku staranności.

⁸ Por. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 885 n.

⁹ Por. D. Opalska, *op. cit.*, s. 232.

¹⁰ Por. K. Kruczałak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 472; przy czym I. Mycko-Katner, *Umowa agencyjna*, Warszawa 2012; s. 170, s. 203 zdaje się utożsamiać lojalność z dołożeniem należytej staranności przy realizacji zobowiązania, a nielojalność z niedbalstwem.

utożsamiane są z zasadami lojalności w stosunku do partnera umowy, obok zasad rzetelności, uczciwego obrotu i zaufania¹¹.

Na tle umowy agencyjnej wskazuje się w literaturze, że obowiązek lojalności wykracza poza wymagania etyczne stawiane przez zasady współżycia społecznego¹², jak również że wykracza poza obowiązek współdziałania stron określony w art. 354 kodeksu cywilnego (dalej również jako k.c.)¹³ Zastrzega się ponadto, że obowiązku lojalności nie można sprowadzić do sumy obowiązków szczegółowych, takich jak: obowiązki informacyjne, zakaz konkurencji, nakaz zabiegania o interesy kontrahenta czy zachowania poufności¹⁴.

Z przedstawionych uwag o charakterze ogólnym zdaje się wynikać, iż sformułowanie jasnej generalnej oceny obowiązku lojalności, w oderwaniu od konkretnych umów, wywołuje znaczne trudności. Pogląd o powszechnym występowaniu obowiązku lojalności, jako składającego się na obowiązki w ramach wszystkich stosunków zobowiązaniowych, wywołuje wątpliwości z uwagi na wyraźne wyodrębnienie tego obowiązku w regulacji umowy agencyjnej¹⁵, a w poprzednim stanie prawnym — w umowie pośrednictwa.

3. OBOWIĄZEK LOJALNOŚCI W UMOWIE POŚREDNICTWA ZWYKŁEGO

Obowiązek lojalności nie jest obowiązkiem nowym, był formułowany już na gruncie kodeksu zobowiązań. W literaturze przedwojennej wskazywano na występowanie obowiązku lojalności w umowie pośrednictwa. Uznawano, że wynika on z natury stosunku pośrednictwa i polega na dążeniu przez pośrednika do zawarcia umowy możliwie najkorzystniejszej dla „poruczającego pełnomocnictwa”¹⁶.

Umowa pośrednictwa została uregulowana w kodeksie zobowiązań, nie była więc przez ustawodawcę traktowana jako umowa handlowa. Jej handlową od-

¹¹ Por. m.in.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2003 r. V CK 241/02, niepubl., LEX nr 175961; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2013 r. II CSK 557/12, OSNC 2014/2/13.

¹² Por. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 885 n.; K. Kruczalak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 492.

¹³ Por. K. Kopaczyńska-Pieczniak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t III: *Zobowiązania — część szczególna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2010, komentarz do art. 760 k.c.

¹⁴ Por. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 885 n.

¹⁵ Por. jednak D. Opalska, *op. cit.*, s. 233, która, uznając obowiązek lojalności za obowiązek wyznaczający sposób realizacji każdego zobowiązania, ocenia art. 760 k.c. o obowiązku lojalności w umowie agencyjnej jako *superfluum* ustawowe.

¹⁶ Por. *Z motywów do art. 236 projektu części szczegółowej Tilla i Longchamps* za: I. Rosenblüth, [w:] J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, t. I, Kraków 1936, s. 1196.

mianą była umowa agencyjna uregulowana w kodeksie handlowym¹⁷. O bliskim podobieństwie tych dwóch umów może świadczyć dopuszczanie subsydiarnego stosowania art. 517 n. k.z. do umowy agencyjnej¹⁸.

Jako pośrednik mógł występować zarówno profesjonalista, jak i osoba, która zajmowała się jedynie okazjonalnie świadczeniem usług pośrednictwa¹⁹. Pośrednik mógł być samodzielnym przedsiębiorcą (kupcem), chociaż zwykle nim nie był, w przeciwieństwie do ajenta. Pozostałe różnice pomiędzy ajentem a pośrednikiem polegały na tym, że pośrednik działał zwykle dorywczo, a ajent — tak samo jak obecnie agent — pozostawał w stałych stosunkach z polecającym²⁰. Pośrednik dodatkowo nastęczał sposobność do zawarcia umowy, co nie było uznawane za mieszczące się w obowiązkach ajenta²¹. Prawo do wynagrodzenia pośrednika było niezależne od tego, czy pośrednik trudnił się pośredniczeniem zawodowo²².

W literaturze z okresu dwudziestolecia międzywojennego sporne było, czy umowa pośrednictwa ma charakter dwustronnie, czy jednostronnie zobowiązujący, ale przeważał pierwszy pogląd²³. Konstrukcja przyjęta w kodeksie zobowiązań przewidywała, że pośrednik był stroną wyłącznie uprawnioną do wynagrodzenia, gdy umowa została zawarta w wyniku zabiegów pośrednika. Nie był natomiast zobowiązany do czynienia zabiegów w celu dojścia umowy z osobą trzecią do skutku. Strony mogły się jednak umówić inaczej²⁴. Strona przyrzekająca nie była przy tym zobowiązana do zawarcia umowy z osobą trzecią²⁵. Z uwagi na taką konstrukcję podstawowym uchybieniem przeciwko obowiązkowi pośrednika było właśnie naruszenie obowiązku lojalności²⁶. Za wykroczenie przeciwko obowiązkowi wierności (lojalności) uważano świadome działanie na niekorzyść klienta lub działanie w sposób przeciwny dobrej wierze lub zasadom uczciwego obrotu. Gdy umowa doszła do skutku, pośrednikowi — co do zasady — należało się wynagrodzenie, z wyjątkiem sytuacji gdy działania pośrednika były sprzeczne z obowiązkiem lojalności i miały na celu korzyść drugiej strony²⁷. Co do zasady, działanie przez pośrednika na korzyść obu stron nie stanowiło naruszenia

¹⁷ Zgodnie z art. 568 k.h. ajent zobowiązywał się do stałego pośredniczenia w zawieraniu umów na rzecz dającego zlecenia lub zawierania ich w jego imieniu.

¹⁸ Por. I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1189.

¹⁹ Por. L. Ogiegło, *Odpowiedzialność kontraktowa pośrednika*, [w:] *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego*, red. A. Mączyński et. al., Kraków 1994, s. 253.

²⁰ Por. I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1197.

²¹ Por. Z. Fenichel, [w:] T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Kraków 1936, s. 836–837.

²² Por. I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1188.

²³ Por. L. Ogiegło, *op. cit.*, s. 252.

²⁴ Por. I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1188.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Por. A. Burzak, *Umowa o pośrednictwo (II)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1992, nr 3, s. 8.

²⁷ Por. Z. motyłów do art. 236 projektu części szczegółowej Tilla i Longchamps, za: I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1196.

obowiązku lojalności, wskazywano bowiem, iż czasami takie występowanie pośrednika leży w interesie klienta²⁸. Zgodnie z art. 521 k.z. pośrednik tracił prawo do wynagrodzenia i prawo do zwrotu wydatków, jeśli pośredniczył na korzyść drugiej strony mimo zakazu zawartego w umowie albo w sposób przeciwny wymaganiom dobrej wiary i zwyczajom uczciwego obrotu²⁹. Zastosowanie sankcji z art. 521 k.z. było w zasadzie wykluczone, gdy kontrahent pośrednika wiedział, że ten działa w interesie drugiej strony lub że ma od niej otrzymać wynagrodzenie; wiedza kontrahenta nie uchylała jednak zakazu działania na szkodę kontrahenta sprzecznie z dobrymi obyczajami³⁰. Z obowiązku lojalności wywodzono na tle kodeksu zobowiązań obowiązek dyskrecji, a także obowiązek informowania o negatywnych cechach kontrahenta, którego wyszukał³¹.

Jak już wspomniano, umowa pośrednictwa (nazywana pośrednictwem zwykłym) jest w obecnym stanie prawnym umową nienazwaną. Według poglądów wyrażanych w literaturze współczesnej pośrednika obowiązuje standard lojalności i wierności interesom kontrahenta zgodny z zasadami uczciwości w obrocie — wyraża się on w tym, by umożliwić kontrahentowi zawarcie najkorzystniejszej umowy. Obejmuje on tym samym zakaz szkodzenia, utrudniania zawarcia umowy, nakłaniania do zawarcia umowy niekorzystnej lub ryzykownej, a także nakaz informowania zleceniodawcy o istotnych szczegółach interesu oraz nakaz dyskrecji wobec osób trzecich³².

Zobowiązanie pośrednika do lojalnego zachowania jest uważane za odpowiadające zobowiązaniu do zapłaty wynagrodzenia za nastręczenie sposobności do zawarcia umowy albo za pośredniczenie przy zawarciu umowy. Samo bierne zachowanie się pośrednika nie oznacza naruszenia obowiązku lojalności, a odpowiedzialność odszkodowawcza pośrednika zaistnieje dopiero wówczas, gdy jego kontrahent poniesie szkodę w wyniku naruszenia obowiązku lojalności³³. Nienależyte wykonanie zobowiązania rodzące odpowiedzialność będzie polegać na aktywnym zachowaniu skierowanym przeciwko interesom kontrahenta, które uchybia obowiązkowi lojalności³⁴.

Również współcześnie nie wyklucza się w literaturze i w orzecznictwie z góry możliwości występowania pełnomocnika, zwłaszcza pełnomocnika profesjonalnego, w interesie kilku osób, o ile nie będzie działał przeciwko interesom żadnego z kontrahentów. Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że z umowy pośrednictwa nie wynika zakaz działania pośrednika na rzecz obu stron umowy, odwołując się przy

²⁸ *Ibidem*, s. 1197.

²⁹ Por. I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1195; R. Longchamps de Bérier, *Polskie prawo cywilne. Zobowiązania*, Lwów 1939, wydanie anastatyczne, Poznań 1999, s. 560.

³⁰ Por. I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 1196.

³¹ Por. R. Longchamps de Bérier, *op. cit.*, s. 560.

³² Por. A. Burzak, *Umowa o pośrednictwo (I)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1992, nr 2, s. 19.

³³ Por. L. Ogiegło, *op. cit.*, s. 255.

³⁴ *Ibidem*, s. 256.

tym do art. 517 k.z. Ponieważ jednak, jak zauważył Sąd, pośrednictwo jest oparte na zaufaniu jednej strony wobec drugiej, pośrednik jest zobowiązany do lojalności wobec usługobiorcy i powinien przestrzegać uzasadnionych interesów dającego zlecenie oraz, jeśli działa jednocześnie na rzecz osoby trzeciej, również osoby trzeciej. Naruszenie obowiązku lojalności Sąd uznaje przy tym za naruszenie powinności starannego działania wynikającej z art. 734 w związku z art. 355 k.c.³⁵

Na tle obecnie obowiązujących przepisów kodeksu cywilnego proponuje się oceniać możliwość działania zleceniobiorcy na rzecz drugiej strony czynności prawnej przy posłużeniu się stosowanymi w drodze analogii przepisami o pełnomocnictwie (art. 108 k.c.), które jako zasadę przewidują zakaz takiego postępowania³⁶.

4. OBOWIĄZEK LOJALNOŚCI W UMOWIE AGENCYJNEJ

Regulacja umowy agencyjnej w kodeksie cywilnym jako jedyna zawiera obecnie wskazanie obowiązku lojalności w ramach obowiązków stron. Obowiązek ten został wyraźnie wyróżniony przez ustawodawcę w art. 760 k.c.³⁷, a ponadto został uszczegółowiony w art. 760¹ k.c. oraz w art. 760² k.c.³⁸

W poprzednim stanie prawnym (przed 9 grudnia 2000 r.) obowiązek ten był wprawdzie przywoływany w literaturze, a także w orzecznictwie, jednak wyłącznie jako obowiązek agenta³⁹. Wskazywano, że wymaganie lojalnego postępowania można wyprowadzić z obowiązku agenta zabiegania o interesy dającego zlecenie. Zakaz dokonywania działań szkodzących uznawany był za nieodłączny składnik stosunku cywilnoprawnego z umowy agencyjnej, jako jednej z umów (zobowiązań), których elementem jest obowiązek zabiegania o interesy gospodarze kontrahenta⁴⁰.

Obowiązek lojalności na tle umowy agencyjnej i art. 760 k.c. uznawany jest zarówno za samodzielny obowiązek, jak i za wyznacznik sposobu wykonania in-

³⁵ Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1990 r. III CZP 67/90, OSNC 1991/5-6/65, a także L. Ogiegło, *op. cit.*, s. 257.

³⁶ Por. A. Burzak, *Umowa o pośrednictwo (II)*..., s. 9.

³⁷ W brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 26 lipca 2000 r. o zmianie ustawy — Kodeks cywilny, Dz.U. z 2000 r., Nr 74, poz. 857, która weszła w życie w dniu 9 grudnia 2000 r.

³⁸ Wprowadzenie obowiązku lojalności w umowie agencyjnej nie stanowi dokładnej implementacji dyrektywy nr 86/653, która w art. 3 i 4 mówi o obciążającym obie strony obowiązku działania w dobrej wierze — por. E. Rott-Pietrzyk, *Agent handlowy. Regulacje polskie i europejskie*, Warszawa 2005, s. 307 n.

³⁹ Por. D. Opalska, *op. cit.*, s. 233 i uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 1984 r., III CZP 14/84, OSNC 1984/12/217.

⁴⁰ Por. T. Wiśniewski, *Umowa agencyjna według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2005, s. 115 i powoływana przez Autora literatura.

nych zobowiązań szczegółowych⁴¹. Samodzielny obowiązek lojalności wiązany jest z obowiązkiem ochrony informacji uzyskiwanych od dającego zlecenie, które mają określoną wartość handlową, i zakazem ich wykorzystywania we własnym interesie agenta, z naruszeniem interesu dającego zlecenie. Dający zlecenie także nie powinien wykorzystywać informacji uzyskanych od agenta w sposób sprzeczny z jego interesem⁴². Ustawodawca rozwinął obowiązek lojalności głównie poprzez określenie szczegółowych obowiązków informacyjnych. Obowiązki informacyjne obciążają obie strony umowy agencyjnej, choć zostały rozwinięte przez ustawodawcę w różny sposób — odpowiednio w art. 760¹ k.c. dla agenta oraz w art. 760² k.c. dla dającego zlecenie. Obowiązek informowania drugiej strony o wszystkich okolicznościach istotnych dla wykonania zobowiązania uznawany jest za jeden z „filarów” obowiązku lojalności⁴³.

Z obowiązku lojalności wywodzi się ponadto zakaz działalności konkurencyjnej w trakcie trwania umowy agencyjnej, który nie został wprost uregulowany przez ustawodawcę, w przeciwieństwie do zakazu konkurencji po rozwiązaniu umowy agencyjnej (art. 764⁶ k.c.)⁴⁴, jak również obowiązek poufności agenta, który ma dotyczyć wszystkich informacji, jakie mogą być niekorzystne z punktu widzenia dającego zlecenie⁴⁵.

Mimo braku odpowiedniego zakazu w treści regulacji ustawowej dotyczącej agenta-pośrednika wskazuje się na wynikający z obowiązku lojalności zakaz działania agenta na korzyść drugiej strony umowy, przy której zawarciu agent pośredniczy (na korzyść kontrahenta dającego zlecenie), poza przypadkami, gdy strony umówią się inaczej, oraz takimi, w których działanie agenta nie doprowadzi do naruszenia interesów dającego zlecenie. Agent powinien zawsze o takim swoim działaniu zawiadomić dającego zlecenie. W przypadku agencji, w której agent występuje jako pełnomocnik dającego zlecenie, kwestia ta będzie podlegała ocenie na podstawie regulacji art. 108 k.c.⁴⁶

5. OBOWIĄZEK LOJALNOŚCI W INNYCH UMOWACH POŚREDNICTWA HANDLOWEGO

Obowiązek lojalności jest akcentowany również w rozważaniach dotyczących innych, głównie nienazwanych umów pośrednictwa handlowego. Występowanie obowiązku lojalności w zobowiązaniach wynikających z umów pośred-

⁴¹ Por. K. Kruczałak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 492; P. Mikłaszewicz, *op. cit.*, s. 145–147, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 307 n.; T. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 116 n.

⁴² Por. K. Kruczałak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 493; I. Mycko-Katner, *op. cit.*, s. 170 n.; E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 307 n.

⁴³ Por. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 885 n.

⁴⁴ Por. K. Kruczałak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 493; E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 307 n.

⁴⁵ Por. T. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 117, 119–120 i literatura tam powoływana.

⁴⁶ Por. K. Kruczałak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 493; E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 307 n.

nictwa jest związane z naturą zobowiązania pośrednika, jako że pośrednik może zawierać umowę w imieniu dającego zlecenie lub negocjować umowę, którą potem zawrze jego kontrahent. Sporne jest to, czy obowiązek ten obciąża głównie pośrednika, czy też drugą stronę, skoro jej zobowiązanie polega przede wszystkim na spełnieniu świadczenia pieniężnego⁴⁷.

W umowie dystrybucji obowiązek lojalności ma obciążać dystrybutora i obejmować zakaz czynienia czegokolwiek, co mogłoby zaszkodzić interesom dostawcy, w tym zwłaszcza zakaz podejmowania działalności konkurencyjnej⁴⁸. Obowiązek lojalności określany był w orzecznictwie jako jeden z podstawowych obowiązków w umowie dystrybucji, wyróżniający tę umowę spośród innych⁴⁹.

Obowiązek lojalności pojawia się także w rozważaniach poświęconych umowie franchisingu, jako obowiązek uboczny, spoczywający na uczestniku sieci, który ma polegać na obowiązku przestrzegania tajemnic zawodowych franchisingobiorcy oraz na powstrzymaniu się przez uczestników sieci od zmywy mającej na celu pogorszenie sytuacji organizatora sieci⁵⁰.

Obowiązek lojalności był przez ustawodawcę akcentowany w uchylonym już art. 181 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami⁵¹, który zobowiązywał pośrednika nieruchomości do kierowania się zasadą ochrony interesu osób, na rzecz których wykonuje czynności pośrednictwa⁵².

* * *

Mimo że we współczesnym prawie handlowym ustawodawca zdecydował się wprost uregulować obowiązek lojalności wyłącznie przy umowie agencyjnej, wydaje się, iż można uznać ten obowiązek za składnik stosunku zobowiązaniowego w umowach pośrednictwa zaangażowanego (zależnego), przede wszystkim w tych umowach pośrednictwa, które kreują stosunek zobowiązaniowy o charakterze stałym, zakładając trwałą współpracę stron. Chodzić tu będzie głównie o umowy o podobnej do umowy agencyjnej funkcji: umowę franchisingu oraz umowę dystrybucji, za pomocą których pośrednicy pozyskują klientów dla swojego kontrahenta w celu rozszerzenia lub zyskania rynku zbytu. Niezbędnym elementem tych umów jest wzajemne zaufanie stron i obowiązek współdziałania w ramach tworzonej sieci, wykraczający poza „zwykły” obowiązek współdziałania stanowiący

⁴⁷ Por. J. Pokrzywniak, *op. cit.*, s. 885 n.

⁴⁸ Por. A. Koch, *Umowa wyłącznej koncesji handlowej w eksporcie*, Poznań 1982, s. 109–114.

⁴⁹ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2005 r. III CK 3/05, niepubl. LEX nr 180925; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1997 r. I CKN 52/96, OSNC 1997/6-7/78.

⁵⁰ Por. L. Stecki, *Franchising*, Toruń 1994, s. 160–162.

⁵¹ Tekst jedn., Dz.U. z 2014 r., poz. 518.

⁵² Por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2009 r. IV CSK 138/09, niepubl., LEX nr 852576.

wymóg prawidłowej realizacji zobowiązań z umów. Obowiązek lojalności będzie pozostawać aktualny także przy umowie pośrednictwa zwykłego. Co do zasady, obowiązek lojalności będzie obciążać pośrednika, który powinien dbać o interesy swego klienta, nie można jednak z góry wykluczać występowania tego obowiązku po drugiej stronie stosunku zobowiązaniowego, gdyż obowiązków kontrahenta pośrednika nie należy ograniczać wyłącznie do świadczenia pieniężnego.

Sankcją za naruszenie obowiązku lojalności, poza prawem do wypowiedzenia umowy agencyjnej przewidzianym w art. 764² k.c., może być odpowiedzialność odszkodowawcza, na podstawie art. 471 n. k.c.⁵³

OBLIGATION OF LOYALTY IN COMMERCIAL AGENCY CONTRACTS

Summary

The article presents an overview of the past and present legal regulations concerning the obligation of loyalty in agency contracts (*sensu largo*), investigating the legal nature and scope of this obligation. The author refers to different agency contracts which were regulated in the Commercial Code of 1934 and an ordinary mediation contract regulated by the Code of Obligations of 1933, as well as an agency contract regulated by the Civil Code of 1964. The author argues that the obligation of loyalty is one of the crucial obligations in commercial agency contracts, especially long-term contracts.

⁵³ Por. A. Burzak, *Umowa o pośrednictwo (I)*..., s. 19; K. Kruczalak, E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 493; E. Rott-Pietrzyk, *op. cit.*, s. 317 n.